

Lausunto

29.09.2025

Asianro 7194/10.03.01.00/2025

Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
Pohjois-Savon alueellinen vastuumuseo

Kunnallistekninen suunnittelu, Viher- ja virkistysaluesuunnittelu

Viite: Lausuntopyyntö 3.9.2025

Kuopio, alueellisen vastuumuseon lausunto Piispanpuiston täydennysistutussuunnitelmasta

Kuopion kaupungin kaupunkiympäristön toimialan kaupunkitekniikan palveluiden kunnallistekninen suunnittelu pyytää lausuntoa Piispanpuiston täydennysistutussuunnitelmasta. Alueellinen vastuumuseo on tutustunut suunnitelmaan ja keskustellut siitä ja sen vaatimista tutkimuksista Museoviraston kanssa.

Piispanpuisto arkeologisena kohteena

Täydennysistutustyöt kohdistuvat muinaismuistolain (295/1963) rauhoittaman kiinteän muinaisjäännöksen *Piispanpuisto* alueelle (rekisteritunnus 1000027652). Kyseessä on kirkonpaikka ja sitä ympäröivä kirkkomaa. Puiston alueella ovat sijainneet Kuopion neljä ensimmäistä kirkkoa 1552–1817 ja kirkkoihin liittyneet hautausmaat 1552–1775. Varhaisin kirkko ja kirkkomaa on samalla ollut nykyisen Pohjois-Savon alueen ensimmäinen ja ainoa kirkko siihen saakka, kunnes Hämeen puolelle Rautalammille saatiin oma kirkko todennäköisesti 1500-luvun loppupuolella, lisälmeen vuonna 1627 ja Kaaville 1671. Hautaaminen Piispanpuiston alueelle loppui, kun uusi hautausmaa Väinölänniemen kärjessä otettiin käyttöön vuonna 1775. 1800-luvulta on olemassa hajanaista muistitietoa siitä, että Suomen sodan aikaan puistoon olisi haudattu yksittäisiä venäläisiä upseereita.

Viimeisen kirkon purkamisen jälkeen alue on merkitty kartoille residenssitorin nimellä, kunnes vuoden 1881 asemakaavakartalla näkyy ensimmäistä kertaa puisto ja sen käytävälinjat, jotka ovat pysyneet pääosin samana tähän päivään saakka. Puistoistutukset alkoivatkin viimeistään 1880-luvulla, kun Lääninhallitus valmistui puiston eteläpuolelle.

Piispanpuisto on valittu valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisessa inventoinnissa valtakunnallisesti merkittäväksi arkeologiseksi kohteeksi (VARK). VARK-alueet tulivat voimaan Valtionneuvoston päätöksellä 1.3.2025. Kyseessä on tutkimuksellisesti poikkeuksellisen arvokas ja hyvin säilynyt historiallisen ajan kirkkopaikka ja hautausmaa. Kaupungin ytimessä sijaitseva kohde kuvastaa Kuopion kirkollisen ja hallinnollisen keskuksen

synnyn varhaisvaiheita. Lisätietoja VARK-alueesta

https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/VARKL/asp/v_kohde_det.asp?KOHDE_ID=1000027652.

Muinaisjäännösrekisterin mukainen aluerajaus perustuu vuoden 2021 koekaivausraportin tietoihin. Sama aluerajaus on myös VARK-alue. Kirkkokohteita ja varhaisia kristillisiä hautausmaita ei ole Pohjois-Savossa tai koko Itä-Suomen alueella juuri tutkittu.

Aikaisemmat suunnitteluvaiheet ja tutkimukset

Kohde on merkitty muinaisjäännösrekisteriin vuonna 2016. Puistoalueen kunnostuksissa ja kunnallistekniikan kaivuissa on kuitenkin jo ainakin 1970-luvulta lähtien tehty luulöytöjä. Pohjois-Savon maakuntamuseo on käynyt tarkastamassa luuhavaintoja 1980- ja 1990-luvuilla. Puistoalue on merkitty voimassa olevassa yleiskaavassa (Kuopio Keskinen kaupunkialue 9.10.2001) merkinnällä V. Muinaisjäännöstä ei ole merkitty yleiskaavaan, mutta keskusta-alueen strateginen yleiskaava on vireillä. Piispanpuiston kunnostustarpeet tulivat museolle tiedoksi tammikuussa 2020, jolloin koneet olivat jo menossa puistoalueelle kaivutöihin. Samana vuonna on käyty muinaismuistolain 13 § mukainen neuvottelu, jossa muinaisjäännökseen on myönnetty kajoamislupa riittävien tutkimusten jälkeen.

Alueella on tehty koekaivaukset vuonna 2021 (*Maanala Oy. Kuopio Piispanpuisto. Historiallisen ajan kirkkomaan arkeologinen koetutkimus*). Tutkimus kohdistui koko Piispanpuiston alueeseen, jonka kokonaislaajuus on noin 1,3 hehtaaria. Koetutkimuksissa selvitettiin muinaisjäännöksen laajuutta ja säilyneisyyttä.

Tutkimuksissa todettiin, että kohde on hyvin säilynyt ja alkuperäisellä paikallaan olevia hautoja on puiston ulommaisia reunoja lukuun ottamatta koko tutkitulla alueella. Osa hautauksista on myöhempien hautausten vaurioittamia, osa kokonaisina säilyneitä. Hautaussyvyys vaihtelee pienelläkin alueella paljon, lähimpänä pintaa todettu hauta oli vain noin 40 cm:n syvyydessä ja syvimmät havainnot haudoista olivat 123 cm syvyydestä.

Lisäksi tutkimuksissa havaittiin heti nurmen alla noin 15–50 cm paksuinen kerros sekoittunutta puistomultakerrosta, jossa on laajalla alueella irrallisia ihmisluita ja 1800–1900-luvuille ajoittuvaa löytöaineistoa.

Koekaivauksissa ei otettu näytteitä havaituista hautauksista tai otettu talteen löytöjä.

Täydennysistutussuunnitelma

Piispanpuisto on Kuopion vanhimpia puistoja, jonka arvo puistoympäristönä perustuu vanhaan monilajiseen puustoon, suureen puistonpenkkien määrään ja ornamentaalisesti sommiteltuihin puistokäytäviin. Puistoalue kuuluu Kuopion kansallisen kaupunkipuiston alueeseen ja on myös RKY-aluetta. Täydennysistutuksia pidetään tarpeellisena, koska puuston iän takia (osin jopa 100-vuotiasta) alueelta on jo jouduttu kaatamaan paljon vanhoja puita niiden huonon kunnon vuoksi ja kaatoja joudutaan jatkamaan myös tulevana vuosikymmenenä.

Lausunto

29.09.2025

Asianro 7194/10.03.01.00/2025

Alueelta on tarkoitus poistaa huonokuntoisia puita, jotka korvataan uusilla sekä lisätään uusia täydentäviä istutuksia. Suunnitelmapakartalle on merkitty värillisillä symboleilla uusi istutettava kasvillisuus ja oleva kasvillisuus mustalla viivapiirroksella, samoin kuin puistokäytävien paikat. Istutettavat puut ovat sekä lehtipuita (80 kpl) että havupuita (22 kpl). Yksittäispuiden kasvualustat ovat kooltaan 2 m x 2 m x 0,8 metriä ja Hallituskadun varteen suunniteltu yhtenäinen kasvualusta on kooltaan 2 m x 27 m x 0,8 metriä. Lisäksi muinaisjäännösalueen eteläosaan on osoitettu kooltaan 56 m² yhtenäinen maisemointitaimilla toteutettava istutusalue, josta kuoritaan nurmi pois noin 15 cm syvyydeltä ja kasvualustan pinta pehmennetään noin 10 cm syvyydeltä jyrsimällä. Uusia istutusaloja sijaitsee muinaisjäännösalueella erityisesti keskiaukion ympärillä (8kpl) ja näiden lisäksi niitä voi arvioida olevan muinaisjäännösalueella yhteensä vajaat parikymmentä kappaletta. Suunnitelmapakartalle ei ole merkitty muinaisjäännöksen muinaisjäännösrekisterin mukaista aluerajausta, joten sen alueelle sijoittuvien suunniteltujen istutusten määrää on vaikea arvioida tarkasti.

Muinaisjäännösalueen ulkopuolella uusia istutuksia on sijoitettu erityisesti puiston etelä- ja länsiosaan.

Puistoalueen maaperä on kivetöntä hiekkaa.

Vastuumuseon lausuntoRKY-alue, rakennettu kulttuuriympäristö

Suunnittelualue on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY); *Kuopion Piispanpuiston ympäristö ja kuurojen koulu*. Kohdekuvaus perustuu tässä tapauksessa pitkälti puistomiljöötä lähellä sijaitseviin rakennuksiin, mutta muun muassa Kuopion kaupungin kulttuuriympäristö – Strategia ja hoito-ohjeet-ohjelmassa (v.2008) kuvataan Piispanpuiston puistomaista luonnetta tarkemmin. 1880-luvulla perutetulle kaupunkipuistolle on ominaista puistopuuvaltainen luonne, vaikkakin puiston valoisuutta onkin lisätty myöhemmin puustonpoistoilla. Täydennysistutussuunnitelmassa havainnollistetaan säilytettävää puustoa sekä istutettavan kasvillisuuden määrää, mutta suunnitelmaa voisi esitellä myös suunnitelmaselostuksen muodossa, joka havainnollistaisi täydennysistutussuunnitelman tavoitteita paremmin. Nyt vaikutusarviointia on tehtävä vertailemalla toimitettuja aineistoja keskenään. Silti alueen puustoinen luonne vaikuttaa säilyvän ennallaan. Suunnitelmasta välittyy kuva, että puustoa on tarkoitus lisätä nykyisestä.

Mainitussa Strategia ja hoito-ohjeet -ohjelmassa kerrotaan, että puiston haasteeksi koetaan ympäristön hoitamattomuus, ja siksi tässä yhteydessä toimenpidesuosituksiksi esitetään aiemman hoitotason palauttamista. Alueellinen vastuumuseo kuitenkin katsoo, että istutussuunnitelmassa tulisi säilyttää puiston historiallinen luonne metsäisenä puistona. Rakennetun kulttuuriympäristön osalta alueellisella vastuumuseolla ei ole muuta huomautettavaa suunnitelmaan.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Muinaismuistolain (295/1963) mukaan kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja. Niiden kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen ja muu jäännökseen kajoaminen on kielletty ilman lain nojalla annettua lupaa.

Muinaisjäännösalueen ulkopuoleinen osa puistosta

Kaivutyöt Piispanpuistossa muinaisjäännösalueen ulkopuolella tulee tehdä arkeologisessa valvonnassa. Istutuskuoppien kaivu muinaisjäännösalueen ulkopuolelle puistoalueella ei kuitenkaan vaadi muinaismuistolain 10§ mukaista tutkimuslupaa. Mikäli muinaisjäännösalueen ulkopuolella kaivaessa tulee esille hautauksia, tulee työt keskeyttää ja ilmoittaa alueelliseen vastuumuseoon tarkempien tutkimusten tarpeen arvioimiseksi (muinaismuistolaki 14§). Puistomullan alapuolisia hautauksia koskee muinaismuistolaki ja ne tulee tutkia arkeologisesti.

Muinaisjäännösalueen ulkopuolelta puistomultakerroksesta tavatut irtonaiset ihmisluujäänteet tulee kerätä talteen, koota ja säilyttää asiankuuluvalla tavalla. Myös tämä luuaines tulee dokumentoida yleisellä tasolla (määrä, levintä jne). Luita tulee kohdella asiaankuuluvalla kunnioituksella. Mikäli luut haudataan takaisin Piispanpuistoon, tulee se tehdä myöhemmin seurakunnan toimesta alueellisen vastuumuseon kanssa sovitulle hautaukseen soveltuvalla alueelle. Jos luut halutaan haudata toisaalle seurakunnan käytössä olevalle hautausmaalle, tulee vainajien jäänteiden siirtoon hakea lupa Itä-Suomen AVI:sta. Haudatun ruumiin tai tuhkan siirtämisestä toiseen hautaan säädetään hautaustoimilaissa (457/2003).

Muinaisjäännösalue

Istutuskuoppien kaivu muinaisjäännösalueella tulee tehdä arkeologisessa valvonnassa. Valvontaa varten tulee hakea Museovirastolta muinaismuistolain 10§ mukaista tutkimuslupaa. Hautausten todennäköisyys muinaisjäännösalueella on erittäin suuri. Valvonnassa tuleekin varautua siihen, että kaivutöissä esiin tulevia hautoja ja rakenteita tutkitaan arkeologisin menetelmin. Tämä saattaa aiheuttaa hidastuksia tai taukoja työmaan toimintaan.

Mikäli kaivun yhteydessä tulee esille hautauksia tai kohteeseen kuuluvia kirkkojen tai kirkkomaan muiden rakenteiden jäännöksiä, ne tulee tutkia ja dokumentoida arkeologisin menetelmin, tarvittaessa kaivausalaa laajentaen. Istutuskuopat kaivetaan niiden vaatimaan syvyyteen hautatutkimus huomioiden. Istutuskuopista havaitut hautaukset tutkitaan puhtaaseen pohjamaahan asti.

Muinaisjäännösalueella puistomultakerroksesta tavatut irtonaiset ihmisluujäänteet tulee kerätä talteen, koota ja säilyttää asiankuuluvalla tavalla. Myös tämä luuaines tulee dokumentoida yleisellä tasolla (määrä, levintä jne). Luita tulee kohdella asiaankuuluvalla kunnioituksella. Mikäli luut haudataan takaisin Piispanpuistoon, tulee se tehdä myöhemmin seurakunnan toimesta alueellisen vastuumuseon kanssa sovitulle hautaukseen soveltuvalla alueelle. Jos luut halutaan haudata toisaalle seurakunnan käytössä olevalle hautausmaalle,

Lausunto

29.09.2025

Asianro 7194/10.03.01.00/2025

tulee vainajien jäänteiden siirtoon hakea lupa Itä-Suomen AVI:sta. Haudatun ruumiin tai tuhkan siirtämisestä toiseen hautaan säädetään hautaustoimilaissa (457/2003).

Mukana valvonnassa ja tutkimuksissa tulee tutkimusryhmän jäsenenä olla riittävän kokemuksen omaava ihmisluihin erikoistunut osteologi, joka ottaa tarvittaessa näytteitä analysoitavaksi myös irtoluuaineistosta. Tutkimusten yhteydessä tulee ottaa riittävä määrä myös muita näytteitä havaintojen iän ja luonteen selvittämiseksi kuten maanäytteitä, mahdollisia tekstiilinäytteitä sekä näytteitä osteologiseen analyysiin. Tutkimuslupahakemuksen liitteenä tulee olla tutkimusryhmän osteologin ansioluettelo. Näytteiden oton lisäksi osteologi arvioi luiden kunnan mahdollista kokoelmiin ottoa varten ja tekee esityksen kokoelmiin otettavasta materiaalista Museovirastolle.

Esine- ja ihmislöydöt

Kaikki tutkimuksellisesti olennaiset esinelöydöt talletetaan Museoviraston kokoelmiin. Tutkimuskustannuksissa tulee varautua konservointikustannuksiin esinelöytöjen osalta.

Ihmislöytöjen osalta voidaan harkita soveltuvin osin kokoelmiin ottoa, mikäli luuaines on hyväkuntoista. Kokoelmiin otettavasta ihmisluuaineistosta esityksen tekee osteologi ja päätöksen kokoelmiin ottamisesta tekee Museovirasto.

Tutkimuskustannukset yms

Muinaismuistolain 15§ mukaan valvonnasta, tutkimuksista, jälkitöistä sekä mahdollisista perusanalyyseistä ja löytöjen konservoinnista syntyvistä kustannuksista vastaa hankkeen toteuttaja. Kenttätutkimukset, jälkityöt ja löytöaineiston sekä näytteiden analyysit teetetään arkeologisia kenttätöitä suorittavalla konsultilla. Ohjeet arkeologisen tutkimuksen tilaamiseen ja lista arkeologisia kenttätöitä tekevästä toimijoista löytyvät Museoviraston verkkosivuilta osoitteesta:

www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinenkulttuuriperinto/arkeologisen-kulttuuriperinnontutkimus/arkeologistenkenttatoiden-tilaaminen

Ennen tutkimusten aloittamista valitun konsultin tulee hakea Museovirastolta muinaismuistolain 10§ mukainen tutkimuslupa. Konsultin tulee selvittää, tarvitaanko tutkimusten suorittamiseen lupa myös muilta viranomaisilta. Tutkimuksiin tulee palkata riittävä määrä henkilökuntaa, jotta työn edetessä ja yhden ryhmän tutkiessa yhtä kuoppaa, voi toinen ryhmä valvoa toisen kuopan kaivua ja aloittaa mahdollisia poistutkimisia. Kenttätyöt tulee suorittaa arkeologiselle tutkimukselle soveliaissa olosuhteissa, tarvittaessa tulee käyttää sääsuojia ja lisävalaistusta ja niihin tulee varata riittävästi aikaa.

Lausunto

29.09.2025

Asianro 7194/10.03.01.00/2025

Arkeologiset kenttätöyt tulee suunnitella, toteuttaa ja raportoida Museoviraston julkaisun *Suomen arkeologisten kenttätöiden laatuohjeet* mukaisesti. Hautojen tutkimuksessa tulee lisäksi ottaa huomioon lisäksi viraston julkaisema opas *Arkeologisten hautakaivausten tutkimusmenetelmät*. Ihmisluuaineistojen käsittelystä on myös julkaistu viraston ohjeistus *Ihmisluuaineistot Museoviraston kokoelmatyössä*.

Asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Helka Väisänen, museokeskuksen päällikkö, museonjohtaja

Tytti Räikkönen, intendentti

Liitteet

Jakelu Kuopion kaupunki/suunnitteluhortonomi, Sirpa Nieminen
Kuopion kaupunki, kaupunginpuutarhuri, Sari Riekkinen
Museovirasto
Itä-Suomen aluehallintovirasto, ympäristölupavastuualue
Pohjois-Savon ELY-keskus

Kuopion kaupunki

PL 228 (Tulliportinkatu 31)

70101 Kuopio

Puhelin: 017 182 111

www.kuopio.fi

Y-tunnus: 0171450-7